

film u nastavi
uvođenje novih pristupa
u građanskom vaspitanju

KAKO OBRAĐIVATI KONTROVERZNE TEME

ŠTA SU KONTROVERZNE TEME?

- Teme oko kojih postoje oprečni i ekstremni stavovi i koje izazivaju snažne emocije. Lako vode verbalnim i fizičkim sukobima, grupnim tenzijama i podelama.
- Tipične kontroverzne teme: rasizam, diskriminacija, veroispovest, etnički stavovi, seksualno opredeljenje, smrtna kazna, cenzura...
- SVAKA tema u nekoj prilici može biti kontroverzna.

KONTROVERZNA UMETNIČKA DELA

Brojna umetnička dela su tokom istorije bila predmet žestokih kontroverzi i zabrana.

Primeri vezani za literaturu i kontekst nastave:

- Kako obrađivati “Mletačkog trgovca” ako se u njemu prepoznaju antisemitski stavovi (koji su u vreme pisanja dela bili sasvim uobičajeni)?
- Da li uvrstiti u lektiru “Gorski vijenac” ako može da povredi osećanja Muslimana (u knjizi se veliča istraga, tj. istrebljenje, poturica)?
- Da li iz “Toma Sojera” izostaviti delove sa nasiljem?
- Da li u čitanci zadržati priču „Nemušti jezik“ (čovjek bije svoju trudnu ženu da je „nauči pameti“)?

KONTROVERZNA UMETNIČKA DELA

Primeri burnih reakcija u javnosti:

- Pozorišna predstava “Sveti Sava” Siniše Kovačevića. Maja 1990. grupa predvođena V. Šešeljem je nasilno prekinula predstavu u Narodnom pozorištu jer se u njoj navodno skrnavi lik svetog Save.
- Izložba ratnih fotografija Rona Haviva “Med i krv” 2002. godine prekidana je incidentima u nekoliko gradova Srbije. (O recepciji ove izložbe govori dokumentarac “Vivisect” (2003), režija: Marija Gajicki)

Kontroverzni filmovi

- Neki filmovi su pravljani da budu provokativni i kontroverzni; neki postaju kontroverzni u promjenjenom društveno-istorijskom kontekstu.
- **Svaka** tema se može pokazati kontroverznom.
- Za neke teme se očekuje da budu kontroverzne.

Kontroverzni filmovi

- Kontroverzan može biti **način** na koji se govori o (kontroverznoj) temi.
- Primeri dve vrste dokumentaraca koji naizgled ne mogu biti kontroverzni (Žil Lipovecki i Žan Seroa: “Globalni ekran”, 2013):
 - ▣ Film konsenzusa –humanistički, moralistički, ističe u prvi plan očigledne humanističke i ekološke istine
 - ALI: Ubeđenje o konsenzusu i očiglednosti može biti pogrešno.
 - Ne izbegava uvek mehanizme pojednostavljivanja, spektakularnosti, čak i manipulacije.
 - ▣ Film otvorenog značenja: bilo kakvo tumačenje i stav prepuštaju se gledaocima.
 - ALI: Uzdržavanje od stava oko nečega takođe može biti kontroverzno.
 - Film možda ipak zastupa neki stav, čak i ako nije nameravan.

Kontroverzne teme u radu sa učenicima

- Vilijam Rasel (Russell, 2009) konstatuje da nastavnici po pravilu izbegavaju da se u radu sa učenicima bave kontroverznim temama, ili ih sasvim isključuju iz kurikuluma. Iz tog razloga, mnogi učenici uopšte nemaju priliku da u školi analiziraju kontroverzne teme i raspravljaju o njima.
- Istraživači (Byford, Lennon & Russell, 2008) navode više razloga zbog kojih nastavnici izbegavaju kontroverzne teme:
 - Nastavnici se plaše da bavljenjem kontroveznim temama ne ugroze svoj posao, jer veruju da restriktivna politika škole traži izbegavanje takvih tema na času („Najbolje je ne talasati“).
 - Plaše se kako bi takav čas mogao izgledati, jer im nedostaju odgovarajuće veštine upravljanja razredom,
 - Neugodno im je da sa učenicima pričaju o određenim osetljivim temama i da iznose svoje stavove o njima.

Kontroverzne teme u radu sa učenicima

- Za nastavnika koji koristi angažovani film u nastavi bavljenje kontroverznim temama je neizbežno i predstavlja, u neku ruku, strateški izbor nastavnika. Razlozi za izbor kontroverznih tema su brojni:
 - ▣ One povećavaju uključenost učenika, čine da čas bude mnogo dinamičniji i učenicima interesantniji.
 - ▣ Razgovor o kontroverznim temama razvija kritičko mišljenje i komunikacione veštine učenika.
 - ▣ Pružaju mogućnost za redukovanje predrasuda i stereotipija koje kod učenika postoje ali su inače nevidljive i prećutane.

KAKO ORGANIZOVATI ČAS OKO KONTROVERZNE TEME?

Zamišljena situacija: Tema koja se obrađuje na času i o kojoj govori prikazani film izaziva kontroverze među učenicima.

Nastavnik unapred treba da zna koje uloge tokom časa treba, a koje ne treba da preuzme. Preuzimanje odgovarajućih uloga zahteva od njega odgovarajuće veštine i kompetencije.

KOJE ULOGE NASTAVNIK NE TREBA DA IMA

- 1. KOČNIČAR**—ne dozvoljava iznošenje mišljenja ni razmenu osećanja (“Nemojte se rasplinjavati, nije to sad tema”, “možete o tome posle časa”, i sl.)
- 2. SAVETODAVAC**—nameće svoje viđenje situacije, savetuje i morališe, pridikuje.
- 3. PASIVNI POSMATRAČ**—pušta da razgovor izmakne kontroli, dopušta neadekvatno ponašanje i neprimeren rečnik, nezainteresovan za problem
- 4. PRISTRASNI ARBITAR**—tokom debate stavlja se na jednu stranu ili čas na jednu čas na drugu stranu (“Ovo što ona govori ima više smisla...”)

Koju ulogu nastavnik treba da ima?

- Ulogu aktivnog posrednika

CILJEVI:

- Da prepirku transformiše u dijalog
- Da omogući učenicima da se izraze i saslušaju i razumeju druge
- Da ponudi obrazloženo vlastito viđenje

Zadaci nastavnika kao aktivnog posrednika

- Da ima pripremljen scenario časa.
- Da uspostavi pozitivnu i sigurnu klimu u učionici.
- Da uspostavi pravila rada.
- Da svim učenicima omogući da učestvuju i komentarišu (npr. rad u malim grupama, kutije za anonimna pitanja i komentare).
- Da pomogne deci da razlikuju činjenice od stavova.
- Da ima i formuliše realistična očekivanja (nerealno je očekivati da svi učenici koriguju stavove i uverenja koja on smatra pogrešnim; moguće je da on nije u svemu u pravu)
- Da podstiče nezavisnost, slobodu izražavanja i kritičko mišljenje a ne konformizam (ako je potrebno, u ulozi “đavoljevog advokata”)
- Da razvija toleranciju (tolerancija = trpeljivost prema stavovima i postupcima koje *ne odobravamo*)

Uloga informisanosti

- STAV prema nečemu ne svodi se na znanje. Stav ne može biti tačan ili netačan.
- Nastavnik ne treba da pusti da “film govori sam za sebe” niti da misli da će samo informacije koje nudi film ili nastavnik nužno promeniti nečiji stav.
- Između informisanosti i stava postoji uzajamni uticaj.
- NEKADA se stav formira na osnovu informacija (tačnih ili pogrešnih)
- NEKADA informacije služe samo kao racionalizacija postojećeg stava ili odnosa koji postoje

Nastavnik kao aktivni posrednik

SOCIJALNE I KOGNITIVNE KOMPETENCIJE:

- **Tolerancija**
- **Asertivnost** –odlučnost da se održi kontrola nad procesom ali bez stavljanja u autoritarni položaj i nametanja stava sukobljenim stranama. Balans između popustljivosti i agresivnosti.
- **Kontrola emocija**
- **Kompetentnost**–obaveštenost, posedovanje analitičkih veština

Pravila rada

- Treba da postoje i kod svih drugih oblika grupnog rada
- Neka moguća pravila:
 - ▣ Aktivno učešće –svako ima pravo na svoje mišljenje i vreme
 - ▣ Slušanje drugih –bez prekidanja i upadica
 - ▣ Nema povređivanja i ugrožavanja
 - ▣ Poštovanje dogovorenog vremena
 - ▣ Pravo izuzeća
 - ▣ Itd.

Pružanje prilike da se iskaže stav

- Važno: Predvideti dovoljno vremena za izražavanje i obrazlaganje stavova i diskusiju.
- Poželjno: pitati o više različitih stavova /emocija / mišljenja vezanih za film ili itemu
- Poželjno: tražiti iznijansirane procene, a ne samo sviđa mi se – ne sviđa mi se, tačno – netačno i sl.

Aktivno slušanje

NE: razmišljanje šta ćemo reći kad dobijemo reč

NE: podrazumevanje da unapred znamo šta će drugi reći

Praćenje i verbalne i neverbalne komunikacije

Tehnike koje prate aktivno slušanje:

- Ponavljjanje
- Pojašnjavanje ili traženje pojašnjenja
- Parafraziranje
- Rezimiranje

Još neke tehnike

DECENTRACIJA

- Načini decentracije: Stavljanje na poziciju druge strane, igranje uloga, smišljanje argumenata i za i protiv.
- Rezultat:
- Izbegavanje jednostrane argumentacije
- Podsticanje empatičnosti

Još neke veštine i tehnike

- **PREOKVIRAVANJE**–nastavnik neutralizuje izjavu da bi smanjio napad i omogućio nastavak komunikacije.
- **Upravljanje osećanjima** (svojim i od učenika).
- **Kompetentnost** – upućenost u temu, posedovanje analitičkih sposobnosti

Dileme

- Treba li nastavnik da iznosi i brani vlastita stanovišta?
 - ▣ Ako da: Na koji način? U kojim slučajevima?
- Ako je tolerancija spremnost da se dozvole postupci i stavovi koje ne odobravamo, gde su granice tolerancije? Šta se mora tolerisati a šta se ne sme tolerisati?
- Ako su za rad sa kontroverznim temama nastavnicima potrebne nabrojane socijalne veštine, kako on može da ih stekne? Da li je predavanje o njima dovoljna priprema?

Literatura

- Grupa autora (2017). *Film u nastavi – priručnik za studente – buduće nastavnike*. Beograd: Fond B92.
- Russell, W. B. (2009). *Teaching social issues with film*. Information Age Publishing.
- Byford, J., Lennon, S., & Russell, W. B. (2008). Teaching controversial issues in social studies: A research study of high school teachers. *Educational Practice and Theory*, Vol. 30, No 2, 87-93.
- Popadić, D., Mrše, S., Kovač-Cerović, T., Pečujlić-Mastilović, S., Kijevčanin, S., Petrović, D. i Bogdanović, M. (1998). *Pametniji ne popušta: Vodič kroz sporazume do sukoba*. Beograd: Grupa Most, Centar za antiratnu akciju.